

Finnskogen

Registrering av skogfinsk bebyggelse innen UKL Finnskogen,
Våler, Åsnes, Grue og Kongsvinger kommuner

Utført av TYMPANON
Hans Johnsson

Innehold

Sammenfatning.....	3
Summary	3
1 Innledning.....	3
1.1 Organisering.....	4
2 Hvorfor tilstandsregistrering.....	4
3 Registreringen	5
3.1 Registreringens omfang og metode.....	5
4 Generelt om bygningene og brukene	6
4.1 Beliggenhet og tunordning av de skogfinske brukene/ bygningene	6
4.2 Byggeskikk.....	6
4.3 Kulturlandskap	9
4.4 Inskripsjoner.....	10
4.5 Bygningstyper i registreringsmaterialet.....	11
5 De registrerte områdene	12
5.1 Gravberget.....	12
5.1.1 Registrerte eiendommer i Gravberget	14
5.2 Possåsen	18
5.2.1 Registrerte eiendommer i Possåsen.....	20
5.3 Søndre og Nordre Furuberget.....	20
5.3.1 Registreringer eiendommer i Søndre og Nordre Furuberget.....	22
5.4 Hytjanstorpet	22
5.4.1 Registrerte eiendommer i Hytjanstorpet	24
5.5 Jammerdal	25
5.5.1 Registrerte eiendommer i Jammerdal.....	26
5.6 Abborhøgda.....	27
5.6.1 Registrerte eiendommer i Abborhøgda	28
6 Tilstand.....	29
6.1 Tiltak for sikring	30
7 Oppsummering av status for bygningsmassen i områdene	31
8 Kilder.....	37

Sammenfatning

Tilstanden for bygningsmassen innenfor UKL Finnskogen varierer. Det er en god del bebyggelse som er i relativt god stand, men det er mange bygninger som er i TG2- TG 3. Det er først og fremst bygninger som ligger et stykke fra gårdstunet som er i dårligst stand og bygninger som ikke er i bruk. Gårder som er fraflyttet og med eier der interessen for å bevare bygningene og pleie kulturlandskapet er liten er særdeles utsatt. Siden UKL Finnskogen ble opprettet har det skjedd mye positivt og mange bygninger har blitt satt i stand. Her har midler fra UKL Finnskogen vært viktige for å få i gang prosessen.

Summary

During the 17th century the area between Sweden and Norway (Värmland and Hedmark) was settled by Forrest Finns. These people migrated from the region of Savolax in Finland around mid 16th century. The Forrestfinns used a slash- and burn cultivation called huuhta-technology and their building tradition is unique with the use of the savusaunas and smokehouses.

The study is based upon field survey executed in 2024 and 2025 in the six areas that represent cultural landscapes defied as Forrest Finnish. A total of 411 buildings has been registered and the information from each building has been added to Norwegian Directorate for Cultural Heritage and the database for cultural heritage, Askeladden. An important part of the survey was the condition of the built environment. Each building has therefore been given specific attention regarding the condition. Most of the surveyed buildings are in need for significant to extensive actions if these buildings will be preserved for the future. The project is financed by a grant from UKL Finnskogen.

1 Innledning

Den skogfinske kulturen utgjør en viktig del av vår kulturarv, noe som også er synliggjort i de forskjellige kulturminneplanene for kommunene som inngår i UKL Finnskogen. De synlige sporene etter denne kultur kan være vanskelig å finne i dag. Svedjebruket har opphørt for lengst og det gamle finske språket som ble snakket på Finnskogen er også for lengst borte. Igjen er deler av den materielle kulturarven, der byggeskikken kanskje er den mest framtreddende. Det unike og spesielle med den skogfinske byggeskikken har sammenheng med bruken av de spesielle røykovnene, som finnes i bygninger for bad, opphold og tørking av korn og annet.

UKL Finnskogen ble etablert i 2018 med virkning fra 2019. De seks delområdene representerer Finnskogens forskjellige bebyggelse- og landskapstyper. UKL Finnskogen består av Abborhøgda og Jammerdal i Kongsvinger kommune, Hytjanstorpet i Grue kommune, Søndre og Nordre Furuberget samt Possåsen i Åsnes kommune samt Gravberget i Våler kommune. Gårdene Abborhøgda og Hytjanstorpet er fredete eiendommer.

Siden etableringen av UKL Finnskogen har det blitt flere Utvalgte Kulturlandskap i Norge. Budsjetten til de enkelte områdene har ikke gått opp i tilsvarende grad som antallet områder. Så hva kunne gjøres for å sikre at UKL Finnskogen får de midlene som trengs, og har

forvaltningen en god nok oversikt over hvordan tilstanden for bygningsmassen som fins innenfor området er? Det ble derfor vedtatt at det skulle utarbeides en tilstandsvurdering av samtlige bygninger innenfor UKL Finnskogen. En god del av denne bygningsmassen er registrert fra før, men ikke Gravberget og Furuberget. Gravberget er det området med desidert flest antall bygninger. De eldre registreringene er utført mellom 2009 og 2011 i regi av Hedmark fylkeskommune i Interreg-prosjektet «En levende Finnskog – Vårt felles ansvar». De fleste av de registreringene som ble utført den gangen ble gjennomført av Hans Johnsson. Dette registreringsoppdraget gikk til Tympanon v/ Hans Johnsson som også har gjennomført andre registreringer i området. Prosjektet er finansiert av UKL- Finnskogen.

Bilde 1. Utsikt fra Øvre Berget, Gravberget.

1.1 Organisering

Det ble nedsatt ei arbeidsgruppe for prosjektet. I arbeidsgruppen for prosjektet har Merete Glorvigen og Ragnhild Saakvitne begge Kongsvinger kommune, Erik Scott Klausen-Zeiher og tidligere Iver H. Breisjøberg, landbrukskontoret for Våler og Åsnes samt Maria Mazur, Grue kommune deltatt. I forbindelse med gjennomføringen av prosjektet har det vært gjennomført to møter med grunneiere, et i Gravberget, Våler kommune den 7. september 2023 og et på Øyermoen, Kongsvinger kommune den 30. juni 2025. Arbeidsgruppen for prosjektet har vært prosjekteier og Hans Johnsson, Tympanon har vært prosjektleder.

I oppstartsfasen av prosjektet ble det sendt ut informasjonsbrev til alle eiere i de enkelte områdene for å informere om prosjektet og stimulere eierne til å delta i prosjektet. Mange av eierne har vist stor interesse og har vært positive til prosjektet.

2 Hvorfor tilstandsregistrering

I Stortings meld nr. 16. (2004-2005) «Leve med kulturminner» ble det for første gang nevnt at tapet av kulturminner skulle reduseres til maksimalt 0,5% årlig. Studier fra Askogsberg og Linna skolekretser på Grue Finnskog viser at tapet er betraktelig større, ca. 17% på 20 år. Studien i Askogsberg og Linna tok utgangspunkt i SEFRAK-registreringen som skjedde fra

1976 fram til 1990-tallet med en ny registrering i området i 2008. Bygningsmassen i UKL Finnskogen er en vesentlig del av områdets verdigrunnlag. En tilstandsvurdering av bygningsmassen vil ikke bare gi et godt grunnlag for en god forvaltning av området, det vil også være mulig å bruke materialet i saksbehandlingen og om mulig påvirke bevilgningene til området.

3 Registreringen

Bygningsmassen innenfor UKL Finnskogen er tilstandsregistret etter standarden NS-EN 16096- Tilstandsregistrering av fredete og verneverdige bygninger. Denne standarden som er internasjonal beskriver hvordan tilstanden skal registreres, dokumenteres og vurderes, primært gjennom visuell inspeksjon supplert med enkel måling. Resultatet er en rapport som tar hensyn til byggets verneverdi for å veilede hvilke tiltak som er forsvarlige. Tilstandsregistreringen omfatter 4 forskjellige bygningsdeler; fundament, konstruksjon/kledning samt takkonstruksjon og taktekkning. Disse er viktige for at bygningen skal kunne stå. Bygningsdelene har fått en tilstandsgrad 0-9, og bygningen har deretter blitt gitt en samlet tilstandsgrad. Tilstandsgradene kan beskrives som følgende:

Tilstandsgrad 0- (Ingen avvik): Bygningsdelen er som ny, eller viser ingen tegn til slitasje.

Tilstandsgrad 1- (Mindre/moderate avvik): Det forekommer normal slitasje, men ingen umiddelbare tiltak er nødvendig. Dette er fortsatt en god tilstand.

Tilstandsgrad 2- (Vesentlige avvik): Bygningsdelen har betydelig slitasje, feilutførelse, skader eller har nådd en alder der vedlikehold eller utbedring forventes i nær fremtid.

Tilstandsgrad 3- (Store/alvorlige avvik): Bygningsdelen har store mangler, er i ferd med å svikte eller har en funksjonssvikt. Umiddelbare eller snarlige utbedringer er nødvendige.

Tilstandsgrad 9- Ukjent, ikke tilgjengelig for inspeksjon.

Det er tatt bilder av samtlige bygninger innenfor området og bygningene/ gårdene har fått en enkel beskrivelse. Materialet er lagt inn i Riksantikvarens database for kulturminner, Askeladden. Det er utarbeidet et Excelregneark som viser alle bygninger innenfor UKL-Finnskogen. Dette dokumentet er forbeholdt forvaltningen og er unntatt offentlighet, men hver enkelte eier har mulighet å få ta del av materialet som er lagt inn i Askeladden. I prosjektet skal det derfor også sendes ut informasjon om hver eiendom til hver enkelte eier.

3.1 Registreringens omfang og metode

Registreringen omfatter bruk i samtlige delområder for UKL Finnskogen. Til sammen er det 92 eiendommer som har blitt dokumentert, med totalt 411 bygninger. De registrerte brukene har blitt fotografert og beskrevet. I arbeidet med registreringen er det lagt vekt på bygningens tilstand. Dette er verdifullt for å synliggjøre tilstanden for bygningsmassen. I Gravberget og i Furuberget er det gjennomført nyregistrering, mens i de andre områdene handler det om å oppdatere tilstanden for de enkelte bygningene. I Gravberget har samtlige bygninger blitt registrert, dvs. også på bolig- og fritidseiendommer i tillegg til landbruks-eiendommer. I de øvrige områdene er det stort sett kun bygninger på landbrukseiendommene som er blitt registrert.

Det innsamlede materialet fra registreringen samt tidligere materiale har blitt lagt inn i den nasjonale databasen for kulturminner, Askeladden. Materialet fra registreringen blir med

dette søkbart og oversiktlig. Hver bygning har blitt beskrevet og skadene og aktuelle tiltak som er nødvendige er beskrevet.

4 Generelt om bygningene og brukene

4.1 *Beliggenhet og tunordning av de skogfinske brukene/ bygningene*

Skogfinnene levde av skogen. Det var derfor naturlig å legge bygningene på et gammelt svedjefall høyt oppe i lia. Der var graset frodig etter innhøstinga av rugen.

Bosettingen på den norske Finnskogen skjedde i områder som delvis allerede var nyttet til setring. Bøndene nede i bygda så derfor de innflyttede skogfinnene som noe positivt, da svedjebbruk førte til grasvoller i de samme områdene. I Sverige ble skogfinnene derimot på mange steder (blant annet i Värmland) nødt til å kjøpe seg mark av bøndene. Statsmaktene så ikke alltid bosetningen som noe positivt fordi den konkurrerte med bruksnæringen i de samme områder.¹

På begge sider av grensen på Finnskogen er uthusene og våningshusene på gårdene plassert uregelmessig, men det finnes enkelte felles trekk. Badstuer og smier er plassert et stykke unna de andre husene og sommerfjøset er plassert der innmarka tar slutt og utmarka starter. Høyløene er plassert der slåtten har foregått. Seinere ble flere funksjoner samlet til en låvebygning som er med og danner tunet. Gårdene i det registrerte området følger dette mønstret.

I det registrerte materialet finner vi tre ombygde røykstuer, den på Gravbergsgården, Våler, Hytjanstorpet, Grue og Abborhøgda, Kongsvinger. Vi har også en bygning i Jammerdal som trolig er ei gammel røykstue samt flere bygninger med rester av røykstuer.

4.2 *Byggeskikk*

Den skogfinske byggeskikken skiller seg ut fra byggeskikken som vi møter nede i dalstrøkene. Byggeskikken på Finnskogen er alderdommelig. Den er oppdelt funksjonsvis, et hus for hver funksjon fra gammelt av. Husene er tilsynelatende tilfeldig plassert i forhold til hverandre, dette delvis fordi vi ikke har forstått funksjonsfordelingen. Rundtømmer er det viktigste byggematerialet, smått virke er ofte brukt. Laftingen er alderdommelig og er enklere enn ellers. Denne karakteristikken av byggeskikken på Finnskogen forholder seg til byggeskikken nede i bygda. Slike karaktertrekk brukes tradisjonelt ved vurdering av god og dårlig byggeskikk. Denne vurderingsmåten er ikke brukbar på Finnskogen. Det må legges helt andre kriterier til grunn for å kunne oppnå en fruktbar vurdering av bebyggelsen på Finnskogen. Det kreves et langt større materiale og inngående arbeide for å oppnå et slikt kriteriegrunnlag, men denne rapporten kan være et lite bidrag i riktig retning.

Det var den immaterielle kulturen gjennom runediktingen som skulle fortelle om tidligere generasjoner, ikke som i bygda der bygningene og gjenstandene var viktige kulturelementer. Dette er en viktig forskjell mellom bygdekulturen og den skogfinske kulturen.

---

¹ Avsnittet er basert på Den skogfinska bebyggelsen. En studie av skogfinska byggnadstraditioner i gränstrakterna mellan Sverige och Norge av Hans Johnsson. 2008.

Det er bruken av røykoven for oppvarming av røykstua, badstuene og riene som gir den skogfinske byggeskikken dens karakter. Disse er også de såkalte skogfinske karakterbygningene. Bruken av røykovn setter preg og gir konsekvenser for byggeskikk, bomiljø og levevis.

Røykovenen i Østberget, Mellom, Gre Finnskog, Norge.

Bilde 2. Røykovenen på Østberget, Mellom, Gre Finnskog. Nils Keyland, Nordiska museet, Stockholm.

Røykovenene er volummessig store konstruksjoner av naturstein uten skorstein. I skandinavisk kultur på samme tidspunkt ble røyken ledet fra ildstedene ut via skorstein ut til over hustakene. Den veldige massen av stein varmes opp av fyringen og avgir varme over lang tid. Ved fyring legger røyken seg opp under taket og også den avgir en viss varme. Det finnes to konstruksjonelle hovedtyper av røykoven, røysovner og kappeovner. Røysovnene er murt uten bindemiddel og brukes vanligvis i badstuer og i rier. Kappeovnene varierer i størrelse og er murt med leirmørtel og brukes i røykstuer. Forskjellige varianter mellom disse typene er vanlig og ble utviklet nettopp for å dekke ulike bruksformål.

Bo Hansson sammen med Gravbergets Kulturhistoriske forening har gjennomført en dendrokronologisk undersøkelse av bebyggelsen på Gravberget. Denne viser at bebyggelsen i området hovedsakelig er fra 1800- og 1900-tallet. Den eldste dateringen vi finner i Gravberget er badstua. Bygningen som er flyttet til plassen er datert til 1798.

I eldre tider var bygningene funksjonsoppdelt, med andre ord hver bygning var oppført for sin spesielle funksjon. Fra 1800-tallet ble bygningene samlet i større enheter og uthusrekker oppstår. Bygningene ble flyttet sammen med rom mellom. Disse mellomrommene ble senere bygd igjen og tatt i bruk. Vi har noen gode eksempler på funksjonsoppdelte gårder. Søndre Furuberget med sine 15 bygninger er et godt eksempel på denne bygningstradisjonen. Det er en forskjell mellom bygningsstrukturen på deler av den svenske Finnskogen og den norske.

Man mener at på de svenske finnegårdene ble prosessen med lange uthusrekker tidligere tatt i bruk enn på den norske Finnskogen.

Mot slutten av 1800-tallet begynner man å male bygningene, særlig hovedbygningen. Rød komposisjonsmaling blir vanlig, men på enkelte steder blir også den dyrere oljemalingen brukt. I registreringsområdet er våningshusene alltid panelt og malt, mens uthusene på noen bruk er malte.

En stor del av den tømrete bygningsmassen er oppført i grantømmer. Årsaken kan være at tilgangen på grantømmer var mye bedre enn furu. Store deler av uthusene er ikke malt eller beiset. Den grå fargen og størrelsen på bygningene gir sammen med byggeteknikken uthusbygningene på Finnskogen et alderdommelig preg.

Takmaterialene har tidligere vært høvlet flis eller håndkløvd spon, som senere har blitt teknet med plater gjort av utbankede tønner, eller vanlig bølgeblikktak. Den eldste typen takteking har vært nevertak med stør. Slike tak er i dag svært sjeldne, men i registreingsmaterialet finner vi noen eksempler. Kalvhuken på Søndre Furuberg er et slikt eksempel. På nesten hvert bruk finnes kompletterende bebyggelse oppført i bindingsverk. Denne bebyggelsen er stort sett fra midten av 1900-tallet og framover.

Bilde 3. Bua, Nestuen, Possåsen før istandsetting. Stokkene opp mot monet er sannsynligvis fra ei gammel svedje.

Bebyggelse fra 1900-tallet finner vi på alle de enkelte områdene, men i Gravberget er konsentrasjonen som høyest. Her ble det oppført mange bygningene på 1900-tallet, særlig etter andre verdenskrig. Noen bygninger fra denne tid har unngått større forandringer, mens andre er mere forandret.

Bilde 4. Ofte er sporene av den skogfinske byggeskikken vanskelig å tyde i en bygning. Her ser vi konturene etter en røykovn. Området ovenfor er sotete. Sotete stokker er nok den vanligste indikatorene på at en bygning kan være av skogfinsk opphav. Lindalstorp, Grua kommune.

4.3 Kulturlandskap

Finnskogens kulturlandskap har alltid vært dynamisk og gjennomgått stadige forandringer, noe som også skjer i dag. Det blir derfor vanskelig å prate om noe typisk kulturlandskap for Finnskogen. Typiske kulturlandskap kan lettere diskuteres når en får en større tidsavstand. Kulturlandskapet på Finnskogen karakteriseres av tette granskoger med bygninger eller bygningsrester. Tidligere dyrket mark er nå gjenvokst med granskog av god bonitet.

I registreringsområdet har det tidligere foregått svedjebruk i lang tid. Fast bosetting skjedde på nedlagte svedjer helt frem til begynnelsen av 1900-tallet. Parallelt med svedjebruket vokste det fram dyrehold som kunne utnytte den rike grasveksten på de gamle svedjefallene. Åkerbruket som vi kjenner det med pøying av jorda ble etablert i området på 1700-tallet og ble drevet parallelt med svedjebruket. Det er i forbindelse med at åkerbruket ble etablert at rydding av stein fra åkerteigene kommer i gang. De fleste brukene i området ble etablert på midten av 1800-tallet og etableringen skjer alltid på gamle svedjefall. Her kan en derfor se at granskogen fortsatt står tett rundt gårdene og frør seg innover dyrket mark så snart den blir liggende urørt.

Bilde 5. Kulturlandskapet ved Hytjanstorpet.

Bilde 6. De skogfinske gårdene ligger ofte høyt i landskapey med godt utsyn. Her Nordre Furuberget.

4.4 Inskripsjoner

På Finnskogen finner man iblant inskripsjoner på bygninger og steiner. Hensikten med disse kan variere, men vanligvis har inskripsjonene blitt laget for å huske et årstall eller for å beskytte noe, særlig brukets dyr. Andre former for inskripsjoner kan være flyttemerker som en kan finne på bygninger som en gang har blitt flyttet.

På Finnskogen finnes det på flere steder stjernefigurer, såkalte pentagrammer. Disse er kjent helt fra middelalderen som magiske symboler. Disse inskripsjonene er viktige å verne om for forståelsen av skogsfinnernes åndelighet. De er dessverre utsatt for nedbryting i større grad enn selve bygningene. Det finnes pr. dato ingen fullstendig oversikt over forekomsten av disse merkene. En slik dokumentasjon bør gi svar på geografisk utbredelse, variasjon og forekomst av ulike symboler. På en av veggene i Hytjanstorpet finnes det ei hånd innrisset i veggen.

Bilde 7. Inskripsjoner i veggen i bua på Nedstuen, Possåsen.

4.5 Bygningstyper i registreringsmaterialet

Bebyggelsen på Finnskogen har blitt modernisert i løpet av flere ulike perioder. Moderniseringen av bygningsmassen kan ses i sammenheng med tømmerprisene i ulike perioder. Ut fra den registrerte bygningsmassen kan det konkluderes med at omkring midten av 1800-tallet, 1870-1880 og 1900-1910 og til sist en periode omkring 1950-tallet var tømmerprisene gode, og dette påvirket bygningene. Til tross for at bygningsmassen ble modernisert på Finnskogen klarte skogfinnene å beholde mye av det gamle. Det nye legges til det gamle. Eksempelvis ble flere av de gamle røykstuene bygget på slik måte at de ble midtkammerbygninger med den gamle røykoven bevart i tillegg til en nyere del med pipe og grue. Et godt eksempel på dette er den gamle hovedbygningen på Hytjanstorpet.

Generelt kan det sies at en stor del av bygningsmassen har blitt flyttet etter behov rundt på brukene. Flere av de registrerte bygningene har merker etter flytting. Gjennomgående for mange av de registrerte bygningene finnes det en muntlig tradisjon om at de har blitt flyttet.

Bilde 8. Stallåven på Slettmoen, Jammerdal.

5 De registrerte områdene

UKL Finnskogen består av seks geografisk avgrensede områder (kjerneområder), hvorav tre områder er grender og tre områder består av enkelte gårder. Grendene som inngår er Gravberget, Possåsen og Jammerdal, henholdsvis i Våler, Åsnes og Kongsvinger kommuner. Gårdene er Nordre og Søndre Furuberget, Hytjanstorpet og Abborhøgda som ligger i henholdsvis Åsnes, Grue og Kongsvinger kommuner. I slutten av prosjektperioden har UKL Finnskogen blitt utvidet med Halberget i Gravberget. Bygninger i disse områdene er derfor ikke tatt med i registreringen.

5.1 Gravberget

Gravberget ligger i sørhellinga i Søndre Hemberget i den østre delen av Våler kommune. Bebyggelsen ligger på ei linje langs bergsiden, med den største konsentrasjonen rundt Gravbergsgården. Bygda preges av variasjon i landskap og bygningselementer. Deler av arealet i grenda er i aktivt bruk i dag, mens noe areal gror igjen eller er plantet til. Åker- og engarealer slås. Husdyrdrift med ammeku er den mest vanlige drifta bortsett fra skogbruk. Kulturmarka i området har et variert landskap med åkerlapper, rydningsmark og kakkslåtmark.

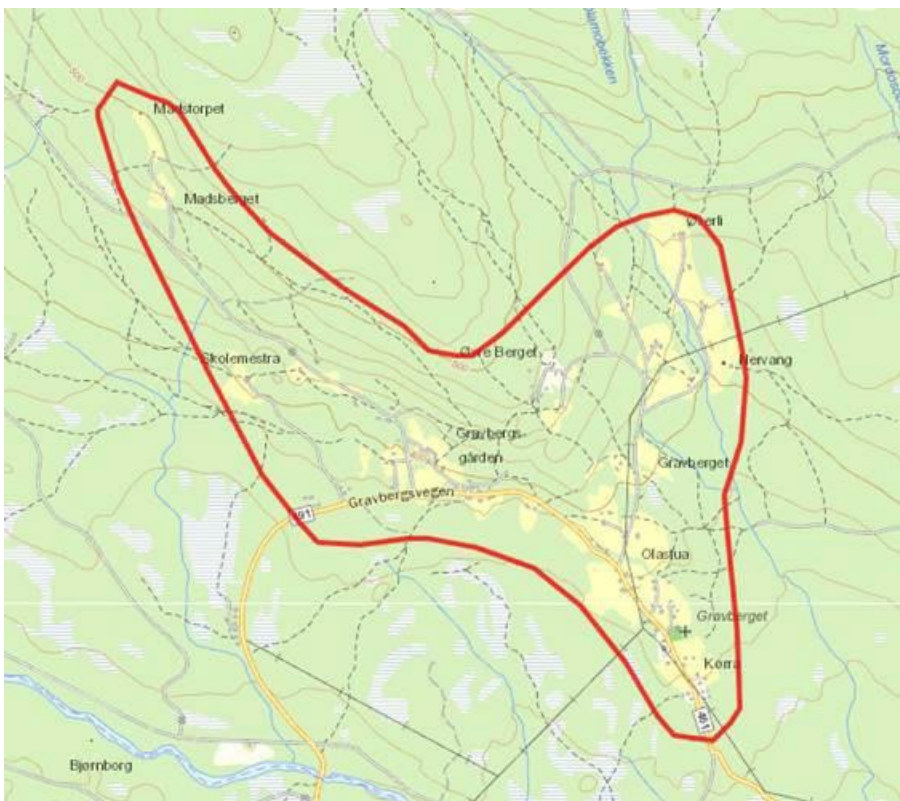
De første gårdene i Gravberget ble rydda ca. 1650 av skogfinner. To finske brødre som kom fra Savolax innvandret til Finnskogen. Den ene slo seg ned i Gravberget og den andre i Risberget. Gravbergsgården er av særlig interesse da det her finnes ei røykstue som er flyttet til plassen. Mange har aner som knytter seg tilbake til disse brødrene. Svedjebruket opphørte ca. 1840. Til bygda knyttes også myrslåtter, koier, jernblestring og dyregraver. Finnekulturen i området var preget av omfattende bruk av tegn, symboler og en muntlig historieoverføring. Dette gjenspeiles i stedsnavn og i bruk av finske og svenske innslag i dagligtalen. På den opprinnelige bebyggelsen finnes fortsatt symboler, pentagram, som er synlig.

I den nordøstre delen av Gravberget ligger det et område med bureisningsbruk, men etter krigen ble det oppført mange bygninger, både av Borregaard for de ansatte, men i hovedsak av ansatte i selskapet. Bygningene som ble oppført av selskapet er sannsynligvis arkitekttegnet og har i mange tilfeller høy arkitektonisk verdi. Selskapet selv bygget i 1955 Gravbergets kirke, tegnet av Magnus Paulsson som har kommet å bli et symbol for bygda.

Gravberget var fram til 2010 i Borregaards eie da Statskog kjøpte eiendommen.

Bilde 9. Badstua på Gravberget. Bygningen er den eldste i Gravberget og er fra 1798.

Bilde 10. Gravberget med avgrensning for UKL-Finnmark.

5.1.1 Registrerte eiendommer i Gravberget

Registrert eiendom	Gnr./bnr.	Riksantikvarens ID	Tilstandsgrad (samlet)
Skogli	86/8	336591	TG 2
Hytteeiendom	86/32	336596	TG 1
Øverli	86/9	336586	TG 2
Vestgård	86/7	336597	TG 2
Bureisningsbruk	87/10	336609	TG 2
Morud	86/11	336608	TG 3
Bureisningsbruk	86/6	336603	TG 2
Nervang	86/12	336607	TG 3
Bureisningsbruk	86/5	336606	TG 2
Øvre Berget	86/13	288215	TG 2
Hytteeiendom	86/70	336085	TG 1
Hytteeiendom	86/69	336894	TG 2
Hytteeiendom	86/68	336086	TG 1
Hytteeiendom	86/141	336086	TG 1
Hytteeiendom	86/67	336057	TG 1
Hytteeiendom	86/73	336050	TG 1
Nedre Berget	86/128	336864	TG 3
Olastuen	86/13	335963	TG 2

Boligeiendom	86/120	335984	TG 3
Boligeiendom	86/115	335985	TG 1
Boligeiendom	86/19	335951	TG 1
Boligeiendom	86/17	336043	TG 1
Boligeiendom	86/122	335915	TG 2
Boligeiendom	86/156	335950	TG 1
Kørra	86/16	335952	TG 3
Gårdstun	86/127	336570	TG 2
Boligeiendom	86/62	335966	TG 1
Boligeiendom	86/53	335982	TG 1
Gårdstun	86/121	336713	TG 2
Butikken	86/74	336610	TG 2
Gårdstun	86/40	336573	TG 3
Gårdstun	86/159	336581	TG 1
Fjøs/låve	86/13	336582	TG 2
Øvremoen	86/14	336583	TG 2
Butikk	86/20	336577	TG 2
Boligeiendom	86/30	336580	TG 1
Killbon	86/24	336885	TG 2
Gårdstun	86/131	336901	TG 2
Låve/fjøs	86/118	336611	TG 2
Boligeiendom	86/42	336611	TG 1
Boligeiendom	86/117	336613	TG 2
Gamle skolen ved kirka	86/31	336699	TG 2
Hytteeiendom (badstue)	86/65	336644	TG 1
Boligeiendom	86/61	336698	TG 2
Boligeiendom	86/106	336645	TG 2
Gravbergsgården	86/154	288201	TG 2
Hytteeiendom	86/43	336711	TG 2
Nedgården	86/37	336700	TG 3
Gårdstun	86/71	336938	TG 2
Garasje	86/165	338253	TG 1
Boligeiendom	86/34	337778	TG 2
Nordgården	86/38	337741	TG 3
Hytteeiendom	86/113	338251	TG 1
Hytteeiendom	86/45	338250	TG 1
Boligeiendom	86/121	336713	TG 2
Boligeiendom	86/119	336936	TG 1
Boligeiendom	86/1/12	336937	TG 1
Boligeiendom	86/64	336935	TG 1
Madsberget	86/137	336940	TG 3
Skoleseter	86/126	336902	TG 1
Garasje	86/165	338253	TG 1
Hytteeiendom	86/155	338252	TG 2

Hytteeiendom	86/43	336711	TG 3
Gamle skolen	86/3	336699	TG 2
Fjøs med uthus	86/41	336901	TG 3
Bolig	86/107	336901	TG 2
Bolig	86/131	336901	TG 2

Bilde 11. Hovedbygningen på Olastuen, Granberget.

Bilde 12. Granbergets gård. Hovedbygningen.

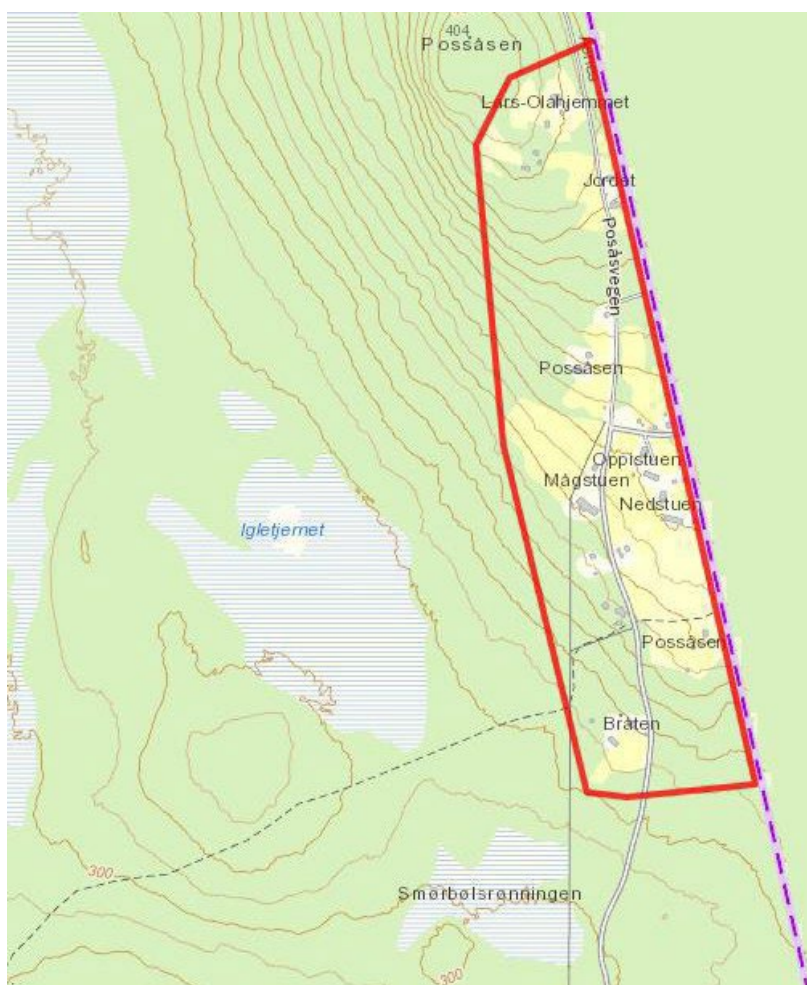
Bilde 13. I Gravberget finnes et område med bureisningsbruk. Driftsbygningene er enhetslåver og omtrent alle ser like ut.

Bilde 14. Øvre Berget, Gravberget.

5.2 Possåsen

Possåsen ligger i vestvendt helling inntil riksgrensen på Åsnes Finnskog. Grenda består av rundt ett dusin gårder, der riksgrensen mot Sverige utgjør avgrensningen østover. Bebyggelsen preges av gamle gårder og det moderne innslaget er ikke stort. Det er tollstasjonen og gården nord for butikken som har bygninger fra 1950-tallet, ellers så er de fleste bygningene oppført før 1900. I Possåsen var det i eldre tider to butikker og en tollstasjon. Veien til Gravberget gikk i eldre tider via Possåsen. Her var det den siste muligheten for å kjøpe forsyning med seg til Gravberget. I lang tid var det ikke noen fastboende i grenda, men dette har nå snudd og nå bor det flere fast i grenda. Det dyrka arealet er i hevd og brukes av en bruker i nærområdet. De siste 10 årene har det skjedd en snuoperasjon og eierne av gårdene har begynt å se bygningene og bygningsmiljøet som en ressurs og flere bygninger er under denne perioden satt i stand etter antikvariske premisser. Bebyggelsen påviser skogfinske trekk, som for eksempel bua i Nedstuen. Denne bygningen er trolig oppført av tømmer som kommer fra et gammelt svedjefall. Flere stokker opp mot mønet har brannskader og er sotete. Det fins flere bygninger av denne typen i bygda. Disse er svært viktige at de bevares.

Bilde 15. Possåsen ligger ved grensa til Sverige.

Bilde 16. Sommerfjøs, Bråten, Possåsen. Sommerfjøsene ligger i grensen mellom inn- og utmark.

Bilde 17. Sommerfjøset på Oppistua etter restaurering, fasade mot vest og sør.

5.2.1 Registrerte eiendommer i Possåsen

Registrerte eiendommer	Gnr./bnr.	Riksantikvarens ID	Tilstandsgrad (samlet)
Bråte	7/29	160115	TG 2
Jordet	7/18	160121	TG 2
Solheim (gamle butikken)	7/13	160117	TG 3
Lars-Ola Hemmet	7/2	160123	TG 3
Oppistuen	7/33	136274	TG 2
Mågstuen	7/1	136307	TG 2
Nestuen	7/37	160122	TG 3
Sollia (Gresskvea)	7/25	160127	TG 2
Aas (Oliastua)	7/25	160125	TG 1
Svensen	7/27	160118	TG 3
Tollstasjonen	7/36	338272	TG 1
Bertnerud	7/15	160124	TG 3
Lindblom	7/19	160114	TG 3

5.3 Søndre og Nordre Furuberget

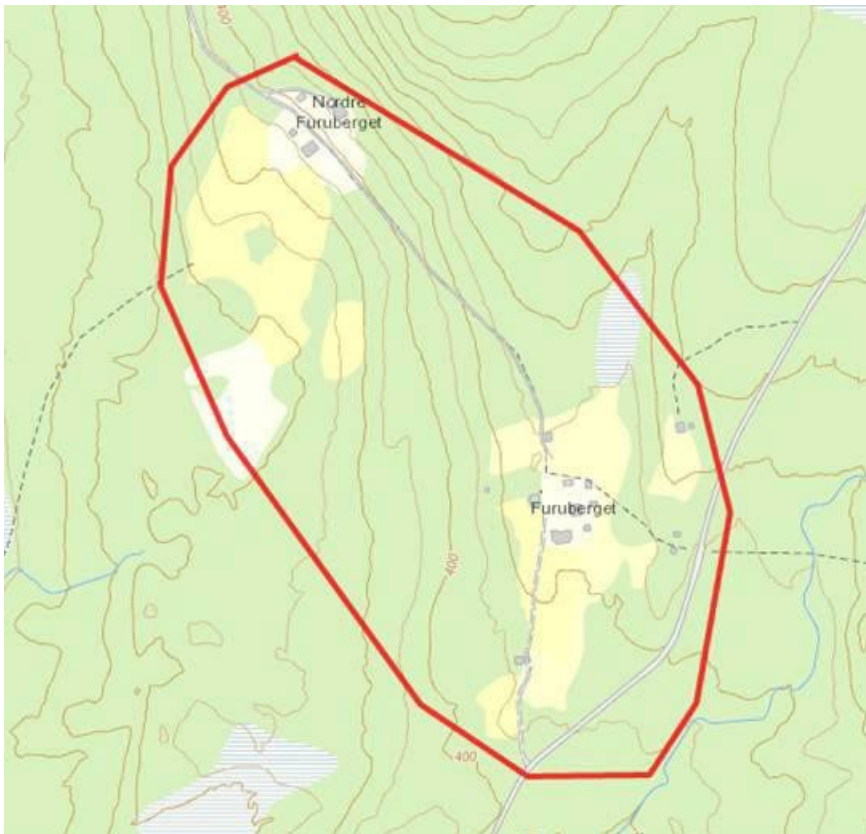
Området består av to gårder; Søndre og Nordre Furuberget. Gårdene ligger i vestvendt helling, noe som gir gode forhold for dyrking. Begge brukene er fraflyttet, og ligger med ca. 300 meters mellomrom i et ellers skogdekt landskap. Gårdene er sannsynligvis etablert på 1800-tallet.

På Søndre Furuberget har det vært bosetting i hvert fall siden midten av 1800-tallet og fram til 1981 og det fins anledning til å tro at nabogården er fra samme tiden. På Søndre Furuberget finnes det forekomst av marinøkkel, noe som er en indikator for slåtter. Det fins også myrslåtter med måsåhuk i tilknytning til garden. Finnskogleden går gjennom tunet. Søndre Furuberget er et godt eksempel på hvordan gårdsstrukturen var i eldre dager, med en bygning for hver funksjon.

På Søndre Furuberget fins det 15 bygninger i varierende tilstand; kombinert høy- og treskelåve, fjøs, grisehus, to buer, utedo, høyløe, skåle, et nyere våningshus, sommerstall, smie og fire bygninger for sommerbruk for husdyr på beite i utmarka. Flere av bygningene har tydelige tradisjoner i skogfinsk byggeskikk; en tilflyttet del av låven er opprinnelig ei røykstue, og en av bygningene har et originalt nevertak av skogfinsk type bevart under platetaket. Rester etter skigarden som ble etablert under seint 1980-tall fins fortsatt. I denne perioden ble også mange av bygningene sikret av Norsk skogfinsk museum. da man la på platetak på bygningene. I de siste årene har deler av låven blitt satt i stand, men det er mange bygninger som trenger tiltak, både for å sikre dem, men også for å sette dem i stand. Situasjonen begynner å bli prekær hvis man skal kunne ta vare på mangfoldet på gården. Området rundt gården slås ikke og det er ikke beitedyr.

Nordre Furuberget ligger brattere til i landskapet enn Søndre Furuberget. Det er en flott utsikt fra gården vestover. På nordre Furuberget er antallet bygninger mindre enn på

nabogården. Jordene ligger på nedsiden av gården og holdes i hevd. På gården fins våningshus, et stabbur, rester etter en låve, et fjøs samt en tømret utedo.

Bilde 18. De to Furubergsgårdene.

Bilde 19. Søndre Furuberget. Gamle bilder er viktige å ta vare på. De har ofte mye å fortelle. Det gamle våningshuset er dessverre borte.

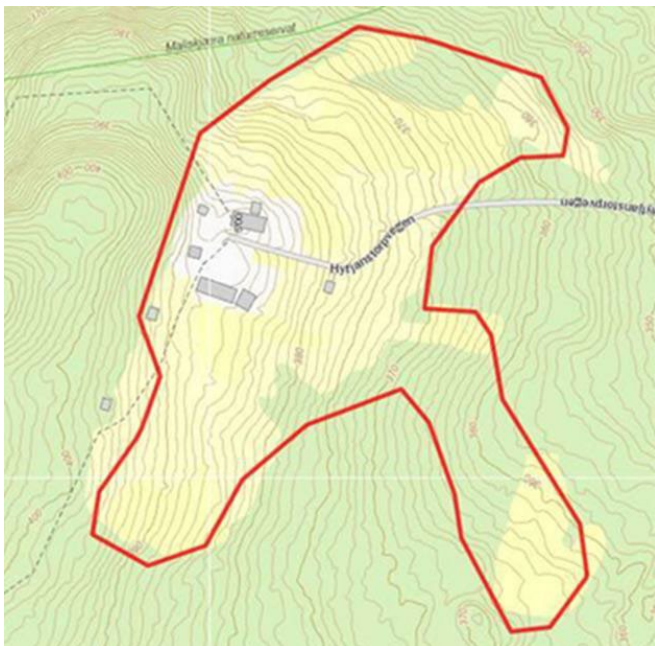
5.3.1 Registreringer eiendommer i Søndre og Nordre Furuberget

Registrert eiendom	Gnr./bnr.	Riksantikvarens ID	Tilstandsgrad (samlet)
Søndre Furuberget	2/6	336569	TG 3
Nordre Furuberget	2/9	335911	TG 3

5.4 Hytjanstorpet

Gården ligger lengst sør i Grøsets seterskog ikke langt fra elva Rotna. Gården ligger høyt i landskapet med godt utsyn mot sør, langs med Rotnavassdraget. Hytjanstorpet er den eldste bosetninga i området og ifølge bygdeboka for Grue Finnskog "Grueboka. Finnskogen" (Trøseid 1990) er gården fra omkring 1750. Hytjanstorpet er en meget god representant for utviklingen i store deler av Finnskogen, der skogfinsk bosetting ble etablert i områder med seterdrift. Området for Hytjanstorpet var gamle seterområder for gården Grøset nede i bygda. Hytjanstorpet ble selveiende 1982. Området øst for gården er i dag et naturvernområde. Bygningsmassen på gården er alderdommelig og den gamle midtkammerbygningen er ei røykstue, men i dag uten røykovnen. Ovnene ble borte i forbindelse med en istandsettelse av gården i begynnelsen av 1900-tallet. Bygningsmiljøet inneholder foruten våningshus treskelåve og stallåve, fjøs, sommerfjøs, bryggerhus, jordkjeller, løe og ei badstue fra nyere tid. Elektrisk strøm ble ført fram til Hytjanstorpet i 1954. Kulturlandskapet på Hytjanstorpet er en god representant for kulturlandskapet på Finnskogen, en mosaikk med små jorder avgrenset av små skogsholmer som ble brukt til beite. Jorda er fortsatt i hevd, men problemer med rovdyr i området gjør at eier ikke lengre har dyr. En del av arealet slås med slåmaskin og en del med ryddesag. Området er under sterkt press. I området fins det flere rødlistete arter. Gården er siden 2021 fredet. Langs

gavlveggen mot sør er det en inngjerdet hage. Tidligere var det en hestekastanje i hagen, men den ble fjernet samme året da man førte strøm inn i bygningen.

Bilde 20. Hytjanstorp.

Bilde 21. Den gamle røykstua på Hytjanstorp med deler av hagen. Tidligere var det en hestekastanje i hagen, men den ble tatt ned i forbindelse med at gården fikk strøm.

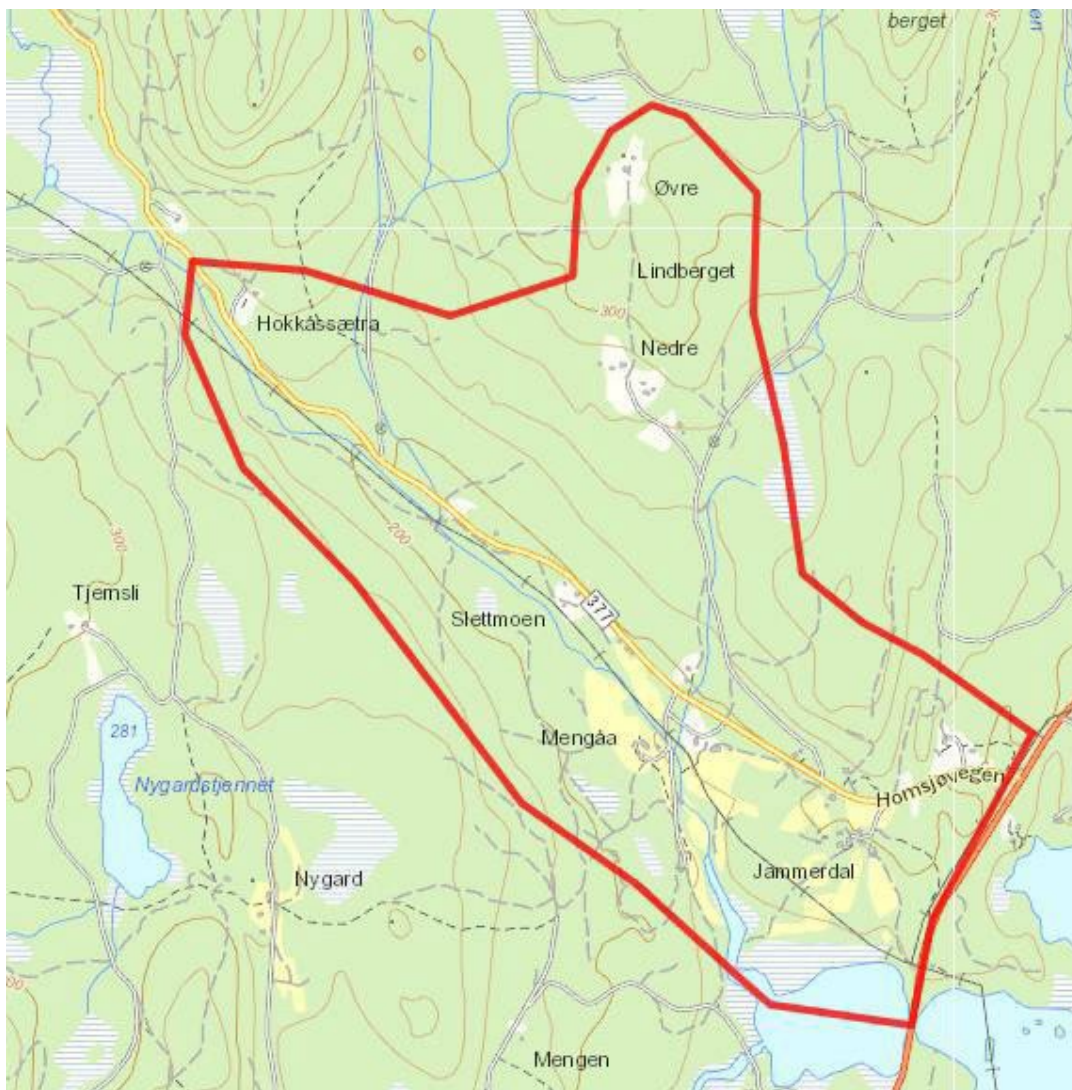
Bilde 22. Fra ingangen på røykstua, Hytjanstorpet.

5.4.1 Registrerte eiendommer i Hytjanstorpet

Registrert eiendom	Gnr./bnr.	Riksantikvarens ID	Tilstandsgrad (samlet)
Hytjanstorpet	95/2	111664	TG 3

5.5 Jammerdal

Grenda ligger vest for sjøen Møkeren i Kongsvinger kommune. Bosettingen i grenda har skogfinsk opphav. Området består av delvis åpent kulturlandskap med innslag av skog. Det drives et aktivt jordbruk i grenda med slått og beite av grasarealer. De eldste bosettingene var opprinnelig plassert i større skogeiendommer eid av personer utenfor området, slik forholdene var i mange områder på Finnskogen. De første bosettingene her ser ut til å være fra første halvdel av 1700-tallet. Bebyggelsen er plassert dels nede ved Mengåa og dels høyere oppe i lia. Her er det fremdeles flere typiske skogfinske bygninger igjen, med høy alder og høy verneverdi. Det er en stor interesse fra eierne for å bevare både bygninger og kulturlandskap. I området fins det ei badstue, men også rester etter ei røykstue.

Bilde 23. Kartbilde over Jammerdal med avrensninga for området.

5.5.1 Registrerte eiendommer i Jammerdal

Registrerte eiendommer	Gnr./bnr.	Riksantikvarens ID	Tilstandsgrad (samlet)
Øvre Lindberget	149/24	158843	TG 3
Nedre Lindberget	149/26	156969	TG 2
Østre Jammerdal	149/17	156919	TG 3
Vestre Jammerdal	149/7	156916	TG 2
Midtre Jammerdal	149/11	156916	TG 2
Mengåa	70/60	157011	TG 3
Slettmoen	149/6	157845	TG 3
Slettmoen Nordre 1	149/18	157845	TG 3

Bilde 24. Badstua på Slettmoen.

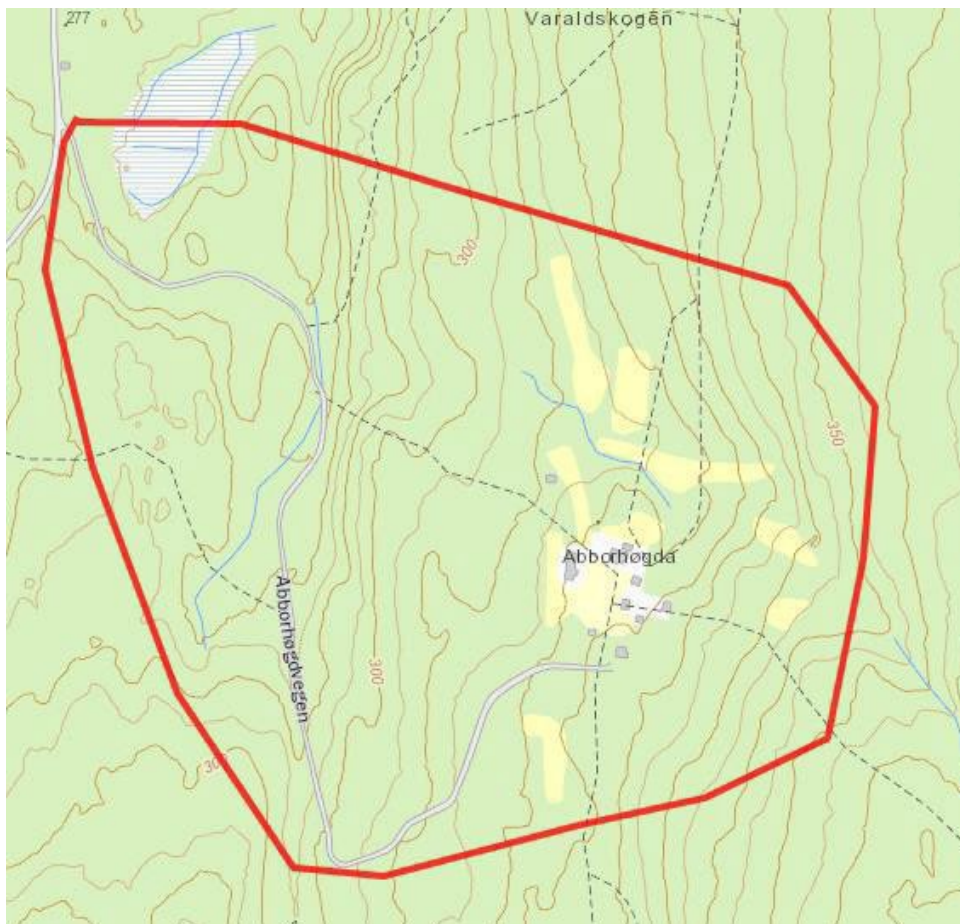
Bilde 25. Jordkjelleren på Slettmoen. Det er mange fine jordkjellere på Finnskogen. Disse er viktige å ta vare på.

Bilde 26. Låven på Østre Jammerdal.

5.6 Abborhøgda

Gården er en finnegård som ligger i en sør- og vestvendt skråning på Varaldskogen. Her har det vært bosetting fra slutten av 1700-tallet og fram til torpet ble fraflyttet tidlig på 1980-tallet. Innmarka på Abborhøgda gir veldig god dokumentasjon og formidling av eldre tiders mosaikklandskap av åkersteiger, enger og kakkslåttaarealer, der de ulike arealene ble plassert i landskapet der det var egnede jordbunnsforhold. Dette har vært karakteren på store deler av Finnskogen, ettersom man i morenelandskapet måtte ta hensyn til både steinskjær i dagen og dype steinansamlinger. På Abborhøgda er de ulike kulturmarkstypene enger, åkersteiger og kakkslåtmark adskilt av områder med bekkefar og steinrøyser, eventuelt tidligere beite. Disse arealene er gjenvekst av overveiende løvskog, noe som gjør at driftsarealene framstår tydelig i landskapet. Området er rikt på kulturminner i form av enhetlig eldre bebyggelse, ryddningsrøyser, stier og meget tydelige åkerkanter. Bebyggelsen på plassen består av hovedbygningen fra 1930, to sammenbygde låver, bu, utekjeller, skåle, kokkhus, sommerfjøs, grisehus, høyløe og badstue. Tilstanden på bygningene er varierende. Både låven og våningshuset ble reddet fra totalt forfall for noen år tilbake og utgjør gode utgangspunkt for videre utvikling. For badstua og løa er tilstanden kritisk pr i dag. Gruetunet Museum (nå Norsk Skogfinsk Museum) gjorde midt på 1980-tallet en innsats for å berge bygningene på Abborhøgda. I oktober 2017 ble alle bygningene fredet som en del av Landsverneplanen for Statskog. Botanisk sett er området rikt, spesielt arealene av kakkslåtmark. Et bekkefar gjennom området bidrar til variasjon i vekstmiljøer. Både Finnskogleden og Finnskogrunden går over gardstunet på Abborhøgda. Gården er fredet. Abborhøgda ble fradelte fra Statskog sin eiendom i 2019 og eies i dag av Fortidsminneforeningen som har gjennomført flere restaurering- og sikringstiltak på gården.

Bilde 27. Abborhøgda.

5.6.1 Registrerte eiendommer i Abborhøgda

Registrerte eiendommer	Gnr./bnr.	Riksantikvarens ID	Tilstandsgrad (samlet)
Abborhøgda	71/88	222830	TG 3

Bilde 28. Stabburet på Abborhogda.

Bilde 29. Detalj av ei innerdør, Abborhogda.

6 Tilstand

Registreringen viser at en stor del av bygningsmassen er i tilstandsgrad 2-3, det vil si moderate utbedringer til store utbedringer. Mange av de bygninger som har gått tapt har nettopp gjort det på grunn av lekkende tak eller manglende tak. Det samme viste SEFRAK-registreringen som ble gjort på Finnskogen på slutten av 1970-tallet frem til 1990-tallet. I dag er det først og fremst bygninger som ligger et stykke unna selve gårdstunet eller gårder som ligger øde som er mest utsatt for forfall. Bygninger som har en bruk, blir også oftere tatt vare på enn bygninger som er tatt ut av bruk.

Bilde 30. Knuten på stabburet, Nordre Furuberget.

Gjengroing av kulturlandskapet på grunn av omlegging av jordbruksdrifta skaper også problemer. Husdyrholdet har for en stor del blitt borte innenfor rovdyrsonen. Teigene gror igjen med kratt og trærne kommer for nær bygningene. Trærne binder fukt og når den relative fuktigheten (RF) i tømmeret blir tilstrekkelig høy over en periode utvikles råtesopp. Videre har trevirke i store deler av bygningsmassen bakkekontakt, noe som medvirker til at bygningene råtner nedenfra. I tillegg har flere av bygningene blitt hevet eller holdsteinene har blitt endret slik at bygningen ikke lengre står rett.

6.1 Tiltak for sikring

Det er enkle strakstiltak som skal til for å midlertidig sikre bygningsmassen. Disse er for eksempel;

- Tetting av tak.
- Fjerning av jordmasser slik at bygningen får god avstand til bakken og vegetasjonen.
- Jekking av bygningene hvis de ikke står rett opp.
- Utarbeidelse av skjøtselsplaner og miljøovervåkingsprogram for bygninger og kulturlandskap.

Bilde 31. En bygning som er i ferd med å gå tapt hvis ikke noe gjøres, Slettmoen Nordre.

7 Oppsummering av status for bygningsmassen i områdene

Registreringen viser at hvis innsatsen hadde blitt gjort for 20 – 30 år siden slik det er beskrevet ovenfor, hadde de fleste av bygningene stått i dag. Innsatsen for å sikre er ikke kostbar, den gir god uttelling per brukt krone. Mye av referansematerialet i skogen står i fare for å gå tapt og de skriftlige kildene som beskriver bygningsmassen er ikke tilstrekkelige. Riksantikvarens målsetting om et tap på mindre enn en prosent av alle bygninger i året må også gjelde på Finnskogen.

I Stortingsmelding 16 ”Å leve med kulturminner” (2005), ble det akseptable tapet av kulturminner presisert. I tidligere nasjonale resultatmål ble det uttalt ”Det årlige tapet av kulturminner og kulturmiljøer, som følge av fjerning, ødeleggelse eller forfall skal minimaliseres og skal innen år 2008 ikke overstige 0,5 prosent årlig”. Dette ble revidert i Stortingsmelding nr 16 til ”det årlige tapet av kulturminner og kulturmiljøer, som følge av fjerning, ødeleggelse eller forfall skal minimeres. Innen 2020 skal tapet ikke overstige 0,5 prosent årlig. Tapet av kulturminner på Finnskogen viser helt andre sifrer. I rapporten «Rapport for forprosjektet. Registrering og tilstandsvurdering av skogfinsk bebyggelse i Askogsberg og Linna, Grue kommune, Hedmark fylkeskommune» fra 2006 påvises et tap på ca. 17% på 30 år.

I Gravberget og Furuberget er det gjennomført nye registreringer og derfor er det vanskelig å sammenligne materialet fra disse to områdene med de andre områdene og hvordan situasjonen var for ca. 15 år siden. Det har skjedd mye positivt på disse årene.

I Gravberget har man kommet i gang med å sette i stand en god del bygninger. Olastuen og Øvre Berget peker seg ut i denne sammenhengen, men det er også flere andre bygninger som i det senere blitt satt i stand som gammelskolen.

Restaureringsarbeidene i Possåsen startet med den gamle bua midt i bygda og låven til Oppistua. Etter at disse bygningene ble satt i stand, er det flere som har blitt restaurert. På nesten hver eiendom har det skjedd noen tiltak og bygda har gått fra null i innbyggerantall til et sted mellom 3-4 personer som bor der nå. Her kan vi si at kulturarven har bidratt til å løfte området og UKL Finnskogen har vært en viktig medspiller. Vi ser også at det er viktig at det fins resurspersoner i bygda som dytter på og får i gang andre.

Bilde 32. Fjøs med låve Øvre Lindberget, Jammerdal.

I Gravberget og Possåsen der det har skjedd en god del, skyldes dette at det har vært noen som har påvirket utviklingen. I Possåsen, Åsnes ble ei bu helt sentralt i bygda den første bygningen som ble satt i stand. Bygningen er godt synlig for alle og etter at naboen til denne bygningen kom i gang så begynte det å skje en god del ting. På kort tid ble flere bygninger satt i stand, noen med støtte fra UKL Finnskogen andre ikke. En suksessfaktor er dette med å kombinere forskjellige støtteordninger, alt etter hva som er mulig. I området for UKL Finnskogen har vi flere støtteordninger man kan benytte seg av. Ved å kombinere støtteordningene blir heller ikke søknadssummen så høy som den ellers måtte bli. I Gravberget har Gravbergets kulturhistoriske forening bidratt til å spre kunnskap og entusiasme. At bygninger sentralt i bygda blir satt i stand er viktig. Disse istandsettingsprosjektene gir tydelige signaler og får i gang mennesker og man snakker sammen. Prosessen er i gang.

Situasjonen for Søndre Furuberget begynner å bli kritisk. Mange bygninger på gården har et omfattende behov for tiltak og det er mange bygninger på gården. Kulturlandskapet er under sterk press og det gror igjen. En viktig jobb ble utført for noen år siden da låven til Søndre Furuberget ble sikret. Taket er nå tett.

Bilde 33. Deler av tunet på Søndre Furuberget.

Bilde 34. Forfallets estetikk, Nordre Furuberget.

På Hytjanstorpet har det blitt mye gjort de siste årene. Både låve, jordkjeller og løa har blitt satt i stand og inngangspartiet på våningshuset har kommet på plass. Fjøs og de to andre uthusene trenger tiltak som ikke bør la vente på seg altfor lenge.

Bilde 35. Et vanlig tiltak på gamle tommerbygninger er utskifting av sviller. Hvis man er ubeldig har råteskadene gått opp i veggene, som her der skadene ikke bare omfatter svilla uten også andre stokken, Hytjanstorpet.

Abborhøgda med nye eiere har igangsatt et ambisiøst restaureringsprosjekt som på sikt vil medføre at samtlige bygninger blir ivaretatt. Også det omgivende kulturlandskapet er sikret og slåes hvert år. Her har UKL Finnskogen bidratt sammen med andre tilskuddsordninger til å løfte området. Fortidsminneforeningens arbeid bidrar til å trekke flere til Finnskogen, enten det er å gå et av kursene som foreningen har holdt, eller for å se på gården. Våningshuset er nå satt i stand slik at det brukes til overnatting.

Bilde 36. Eieren av Oppistua i Possåsen, Marcin Szczesniak får en plakett av styreleder i Kulturminnefondet, Hanne Kristin Jakbelln for istandsettingen av sommerfjøset. Slike tiltak er viktige for å synliggjøre eierens innsats.

Vi ser en både negativ og positiv utvikling innen UKL Finnskogen når det gjelder bygningsmassen. I enkelte områder av UKL Finnskogen ser vi en meget positiv utvikling, mens i andre deler begynner situasjonen å bli prekær.

Bilde 37. En av mange garasjer som fins i området. Denne typen av bygninger er truet. Beste vernet er gjennom aktiv bruk.

Bilde 38. Delaktighet er viktig. Her blandes komposisjonsmaling til rett farge, Mågstuen, Possåsen.

Bilde 39. Del av inngangspartiet på våningshuset på Abborhøgda. Detaljer som er viktige å verne om.

8 Kilder

Johnsson, Hans: Den skogsfinska bebyggelsen. En studie av skogsfinska byggnadstraditioner i gränstrakterna mellan Sverige och Norge av Hans Johnsson. 2008

Johnsson, Hans: Rapport for forprosjektet. Registrering og tilstandsvurdering av skogfinsk bebyggelse i Askogsberg og Linna, Grue kommune, Hedmark fylkeskommune. 2006.

Trøseid, Hans Marius: Grueboka. Finnskogen. 1990.

Torsby den 19. desember 2025

Hans Johnsson
Tympanon